

Asia: VN/27386/2023-VNK-31

Luonnos valtioneuvoston toimenpideohjelmaksi rasismin torjumisesta ja yhdenvertaisuuden edistämisestä

Tarkentavat kysymykset

Millaista sidosryhmäyhteistyötä tulisi tehdä toimeenpanon aikana (yhteistyötahot, yhteistyön muoto ja fokus)?

Sidosryhmätyössä tulisi vahvistaa kaikilla tasoilla eri väestöryhmien välistä dialogia. Oleellista on löytää uusia tapoja tukea vähemmistöjen omaehtoista toimintaa yhteistyöllä. Taiteen edistämiskeskus on tehnyt kulttuurisen moninaisuuden edistämisen työssään laajaa sidosryhmien välistä yhteistyötä. Keskeinen yhteistyön muoto tällä hetkellä on erilaisten dialogisten menetelmien kehittäminen, joista Taiken dialogikorttityökalu on yksi esimerkki.

Miten ja missä toimenpiteissä risteävän ja moniperusteisen syrjinnän torjuminen tulisi erityisesti huomioida?

Moniperusteisen syrjinnän torjuminen on erityisen oleellista kaikessa rekrytointeihin, hakijoiden arviointiin sekä erilaisiin saatavuuteen ja saavutettavuuteen liittyvissä kysymyksissä. Tästä näkökulmasta laajemmin Taiken lausunnossa.

Mitä sellaisia toimenpiteitä toimenpideohjelmasta puuttuu, joita valtioneuvoston yhdenvertaisuustiedonannon puitteissa pitäisi mielestäsi edistää?

Toimenpideohjelmassa on laaja näkökulma yhdenvertaisuutta vahvistavista toimenpiteistä. Taiteen edistämiskeskuksen näkökulmasta vielä voimakkaammin tulisi ottaa esille oikeus omaan kieleen ja kulttuuriin, siihen liittyvät rakenteet ja rahoitus. Taiteen osalta muiden kuin suomen-, ruotsin- ja englanninkielisten sisältöjen rahoitus ja toimintamahdollisuus tulisi turvata paljon nykyistä laajemmin. Osiossa Työelämän yhdenvertaisuus ja syrjimättömyys voisi nostaa tarkemmin esille taiteilijoiden asemaa ja työskentelyedellytyksiä parantavia toimenpiteitä.

Miten toimenpideohjelman tavoitteiden toteutumista ja vaikutuksia tulisi seurata?

Taiteen edistämiskeskus seuraa kulttuurisen moninaisuuden edistämisen ja rasisminvastaisen toiminnan valtionavustuksen vaikuttavuutta ja mielellään tuo sen mukaan koko toimenpideohjelman yhteiseen keskusteluun. Toisena näkökulmana toimenpideohjelman vaikutusten seurannasta

Taiteen edistämiskeskus haluaa ottaa esille rasismiin liittyvien kokemusten tilastollisen seurannan ja määrätietoisen yhteistyön rasismien kitkemiseksi yhteiskunnassa.

Muut kommentit

Taiteen edistämiskeskus katsoo, että kulttuurisen moninaisuuden edistämisen ja rasisminvastaisen toiminnan valtionavustusten merkitys ja siihen käytettävä resurssi tulee olla jatkossa merkittävästi suurempi. Jo pitkään käytössä ollut valtionavustusmuoto voisi toimia koko Valtioneuvoston kanslian toimenpideohjelman yhtenä toteuttamiskanavana. Suomalainen taide- ja kulttuurikenttä voisi toimia nykyistä vahvemmin esimerkkinä ja suunnannäyttäjänä antirasistisessa ja syrjinnänvastaisessa toiminnassa, mutta se edellyttää vahvempaa resurssia.

Lausunnonantajan lausunto

Voitte kirjoittaa lausuntonne alla olevaan tekstikenttään

Taiteen edistämiskeskus on tutustunut Valtioneuvoston kanslian laatimaan luonnokseen toimenpideohjelmasta ”Uutta vauhtia yhdenvertaisuuteen Suomessa”. Toimenpideohjelman tavoitteena on muun muassa vauhdittaa valtioneuvoston rasismien vastaista työtä, jotta monimuotoistuvassa Suomessa yhdenvertaiset mahdollisuudet voisivat aidosti toteutua jokaisen ihmisen elämässä. Toimenpideohjelman luonnoksen mukaan erityistä huomiota kiinnitetään lasten, nuorten ja perheiden yhdenvertaisuuteen ja osallisuuteen, julkishallinnon toimiin. Lisäksi pyritään tehostamaan yhdenvertaisuuslain mukaisen edistämisvelvollisuuden toteutumista sekä edistämään yhdenvertaisuustiedonannossa listattujen toimenpiteiden toteutumista.

Toimenpideohjelman luonnoksessa on ansiokkaasti nostettu esille laaja-alaisesti aikamme haasteita yhdenvertaisuuden tematiikasta. Moninaisuuskeskustelun pääpainon tulisikin olla vahvasti nykyajassa ja nykyaikaisessa yhdenvertaisen, moninaisen ja moniäänisen kulttuurin, taiteen ja kansakunnan havainnoinnissa. Suomalainen kulttuuri on nyt, 2020-luvulla, ennennäkemättömän monipuolista, rikasta ja ihmisläheistä, ja sen vaaliminen ja kunnioittaminen on tärkeää.

Samalla Taite on tietoinen ja huolestunut rasismikokemusten kasvavasta määrästä, sekä rasismien yleisyydestä Suomessa. Huolestuttavat tilastotiedot kertovat koko väestön tilasta. (Maahan muuttaneista 42 prosenttia oli kokenut syrjintää Suomessa kuluneen vuoden aikana; yleisimmin Afrikasta muuttaneet miehet (63 %) ja naiset (58 %), Lähi-idästä ja Pohjois-Afrikasta muuttaneet miehet (58 %) ja naiset (56 %) sekä 20–29-vuotiaat (52 %) – MoniSuomi 2022 -tutkimus, THL). Myös kulttuuri- ja taidekentän tilanne on rasismikokemusten osalta vakava. Vieraskielisistä taiteilijoista 36 prosenttia oli kohdannut syrjintää tai epäasiallista kohtelua työssä viimeisen vuoden aikana. Myös oman ilmoituksensa mukaan vähemmistöön kuuluvista vastaajista runsas kolmannes (36%) oli kokenut syrjintää. – Cupore 2023).

Lukuisat tutkimukset ja selvitykset (mm. Tummaihoisena EU:ssa, Oikeusministeriön ”Kukaan ei synny vihaamaan”) osoittavat, että rasismi ja häirintä ovat monien ihmisten arkea Suomessa. Ilmiönä rasismi on moniulotteinen: se herättää vahvoja tunteita ja piiloutuu helposti rakenteisiin. Taiken

järjestämät dialogit eritaustaisten taiteilijoiden ja kulttuuritoimijoiden kanssa osoittivat, että myös avoin rasismi ja häirintätapaukset ovat selvästi lisääntyneet Suomessa viimeisen vuoden aikana.

Toimenpideohjelman luonnoksessa on useita ansiokkaita teemoja: siinä kiinnitetään erityistä huomiota instituutionaalisten rakenteiden uudistamiseen, erilaisiin rasistiseen syrjintään ja häirintään puuttumiseen tähtääviin poliittiseen ja virkamiesjohtoon suunnattuihin säännöllisiin ja vuosittain toistuviin koulutuskokonaisuuksiin.

Taikessa ymmärretään, että Suomi osana Eurooppaa on osallinen imperialismiin ja kolonisaatioon, ja niin ollen myös meillä esiintyy rakenteellista rasismia ja muita kulttuurisia ja sosiaalisia ilmiöitä, jotka vaikuttavat täällä elävien ihmisten todellisuuteen heikentäen tasa-arvoa ja yhdenvertaisuutta. Tämä näkyy myös eurosentrisessä taidekäsitelyssä, representaation puutteessa, stereotyyppioissa ja rodullistamisessa sekä muussa mikroaggressiotason arkisessa, hienovaraisessa rasismissa, kuten myös koulutuksen ja rekrytoinnin piirissä tapahtuvassa syrjinnässä sekä taiteilijoiden kohtaamassa vihapuheessa.

Koemme, että Suomessa eri väestöryhmät eivät ole riittävästi vuorovaikutuksessa keskenään. Valta- ja vähemmistöryhmien toimiminen toisistaan erillään asettaa ihmiset eriarvoiseen asemaan yhteiskunnassa ja synnyttää segregatiota ja syrjintää. Yhtenä ratkaisuna näemme dialogin lisäämisen eri väestöryhmien välillä, mikä lisäisi molemminpuolista ymmärrystä ja purkaisi tiedostettuja ja tiedostamattomia ennakkoluuloja.

Yhtenä keskeisenä ongelmana pidämme kulttuuriseen moninaisuuteen ja aktiiviseen antirasistiseen toimintaan sekä niiden edistämiseen liittyvää puutteellista osaamista ja tietotaidon puutetta organisaatioissa. Aiheet koetaan vaikeiksi, ja niiden käsitteleminen herättää voimakkaita tunteita. Toimenpideohjelman luonnoksessa esitetyt toimet rekrytoinnin kehittämiseksi ovat kannatettavia: monimuotoisuuden edistäminen työpaikoilla, monikulttuurisuuden huomioiminen rekrytoinneissa, sekä valtion henkilöstöjohdolle ja -asiantuntijoille suunnatut koulutukset monimuotoisuudesta ja anonyymista rekrytoinnista edistävät asiaa oikeaan suuntaan. Jatkossa olisi kuitenkin tärkeää panostaa siihen, että tämänhetkisen projektiluonteisen toiminnan ohella edistetään myös pitkäjänteistä strategista työskentelyä.

Useat tutkimukset osoittavat, että koettu rasismi ja syrjintä heikentävät vähemmistöryhmiin kuuluvien taiteen ja kulttuurin ammattilaisten työllistymisen mahdollisuuksia. Koemmekin, että kyseinen kohta olisi hyvä huomioida toimenpideohjelman luonnoksen ”Työelämän yhdenvertaisuus ja syrjimättömyys” -osiossa ja nostaa esille toimenpiteitä, jotka voisivat parantaa erityisesti taiteilijoiden asemaa ja työskentelyedellytyksiä yhteiskunnassa.

Kuten toimenpideohjelman luonnoksessa huomioidaan, useat tutkimukset ja selvitykset ovat viime vuosina osoittaneet, että poliittisista toimista huolimatta rasismia ja syrjintää esiintyy suomalaisen

yhteiskunnan eri palveluissa ja tasoilla edelleen. Toimenpideohjelman luonnoksessa vuodelle 2024 suunniteltu yhdenvertaisuustapahtuma, joka kokoaa yhteen työ- ja kulttuurielämän ja kansalaisyhteisön toimijoita sekä viranomaisia, on hyvä esimerkki toiminnasta, joka tuo ihmisiä yhteen. On toivottavaa, että tapahtuma olisi toistuva. Taiteen edistämiskeskus on mielellään mukana tapahtuman järjestämisessä. Toiminnan jatkuvuuden näkökulmasta olisi tärkeää ja toivottavaa, että kulttuurisen moninaisuuden edistäminen ja rasisminvastainen toiminta tulisivat huomioituiksi myös osana tulevaa Kulttuuripoliittista selontekoa ja siitä käytävää parlamentaarista keskustelua.

Arvostamme toimenpideohjelman luonnoksessa sitä, että taide- ja kulttuurialan toiminta on nostettu tärkeäksi ja vaikuttavaksi tekijäksi. Opetus- ja kulttuuriministeriön vuonna 2023 julkaistun toimenpideohjelman (Taide, kulttuuri ja moninainen Suomi) toimenpidekokonaisuudet vahvistavat osaltaan toimenpideohjelman luonnoksen kokonaisuutta. Taiteella ja kulttuurilla on merkittävä rooli kulttuurisen moninaisuuden ja rasisminvastaisten käytäntöjen vahvistamisessa sekä risteävän, moniperustaisen syrjinnän ja rakenteellisen rasismiin vastustamisessa. Dialogia ja vuorovaikutusta eri vähemmistöjen ja väestöryhmien välillä on mahdollista edistää taiteen keinoin. Talouspaineiden kohdistuessa myös taiteeseen ja kulttuuriin, olisi tärkeä turvata resursseja ja erilaisia rahoitusinstrumentteja kulttuurisen moninaisuuden ja yhdenvertaisuuden edistämiseen myös tulevaisuudessa.

Taiteen edistämiskeskus on jo pitkään myöntänyt valtionavustuksia kulttuurisen moninaisuuden edistämiseen ja rasismiin vastaiseen toimintaan. Voimassa olevan tulossopimuksen mukaisesti tämän tukimuodon vaikuttavuusarviointi on käynnistynyt. Oleellista on, että jatkossakin valtionavustus tukee eri kansalaisryhmien välistä kulttuurista kehitystä ja yhdenvertaisuutta sekä väestöryhmien välistä dialogia. Taiteen edistämiskeskus katsoo, että kulttuurisen moninaisuuden ja rasismiin vastaisen toiminnan valtionavustusten merkitys ja siihen käytettävä resurssi pitäisi jatkossa olla merkittävästi suurempi. Jo pitkään käytössä ollut valtionavustusmuoto voisi toimia koko Valtioneuvoston kanslian toimenpideohjelman yhtenä toteuttamiskanavana. Suomalainen taide- ja kulttuurikenttä voisi toimia nykyistä vahvemmin esimerkkinä ja suunnannäyttäjänä antirasistisessa ja syrjinnänvastaisessa toiminnassa.

Terho Henri
Taiteen edistämiskeskus